BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Demokratisk dannelse i dagtilbud

Inspiration til det forebyggende arbejde

Indhold

Indledning	**3**
At arbejde med medbestemmelse	**4**
At arbejde med børneperspektiver	**7**
At inddrage forældre i demokratisk dannelse	**10**
Fem råd til lederen, der kan styrke arbejdet med demokratisk dannelse i dagtilbud	**13**
Hvis I vil vide mere om demokratisk dannelse	**15**

Demokratisk dannelse i dagtilbud
– Inspiration til det forebyggende arbejde

Publikationen er udarbejdet af Rambøll Management Consulting for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet.

September 2020

www.uvm.dk

Design: BGRAPHIC
Foto: Bjarke Ørsted

Indledning

Dette katalog er til jer som ledere og pædagogisk personale i dagtilbud, som ønsker at styrke jeres arbejde med demokratisk dannelse. Her kan I finde inspiration til konkrete handlinger i hverdagen, eksempler fra andre dagtilbud og gode greb til ledelsen om at støtte det pædagogiske arbejde med demokratisk dannelse.

De første leveår er grundlæggende for børns udvikling og trivsel som unge og voksne. Når I arbejder med demokratisk dannelse i dagtilbud, giver I børnene deres første erfaringer med at deltage aktivt i demokratiske fællesskaber. Det giver børnene lyst til at deltage aktivt i samfundet og samtidig styrker det deres trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Børns demokratiske engagement bliver formet allerede i dagtilbud. Når I ser børnene som kompetente og aktive deltagere, skaber I rammer og situationer, hvor alle børn har mulighed for og lyst til at deltage. Demokrati i børnehøjde skal forstås som en pædagogisk tilrettelagt dannelsesproces. Det handler i høj grad også om at skabe demokratiske øvebaner, så alle børn bliver set, hørt og forstået – og selv ser, hører og forstår hinandens forskelligheder.

Allerede i dagtilbud kan I som pædagogisk personale klæde børnene på til medbestemmelse, medansvar og give dem forståelse for demokrati med afsæt i den styrkede pædagogiske læreplan. Samtidig kan I som dagtilbud være med til at sikre, at alle børn og unge føler et stærkt tilhørsforhold til sunde børnefællesskaber.

Forebyggelse af radikalisering og social kontrol starter tidligt i børns liv

I 2017 blev initiativet 'Forebyggelse af radikalisering og social kontrol i dagtilbud, grundskolen, fritidstilbud og ungdomsuddannelser' igangsat som led i satspuljeaftalen på integrationsområdet. Satspuljeinitiativet bygger på en forståelse om, at forebyggelse af radikalisering og social kontrol starter tidligt i børn og unges liv. Det sker ved at ruste alle børn og unge med demokratiske, kritiske og sociale kompetencer, så de udvikler modstandskraft over for udvikling af risikoadfærd og bliver i stand til at træffe selvstændige valg.

Dette katalog bygger på og formidler gode erfaringer fra evalueringen af satspuljeinitiativet. Samtidig står kataloget også på viden om, hvordan dagtilbud kan tilrettelægge arbejdet med demokratisk dannelse. I kataloget er der præsenteret eksempler fra praksis. Eksemplerne kommer fra interviews med ledere og pædagogisk personale fra fire dagtilbud. De fire dagtilbud har under satspuljeinitiativet arbejdet med at styrke deres praksis inden for demokratisk dannelse.

De fire dagtilbud er en landligt beliggende børnehave med omtrent 80 børn. Børnehaven har få børn og forældre med anden etnisk baggrund end dansk. En vuggestue med 32 børn beliggende i et boligkompleks i byen. Vuggestuen har en større andel forældre og børn med anden etnisk baggrund end dansk. En børnehave beliggende i byen med 80 børn. Den har ca. 20 pct. tosprogede børn. En børnehave med 60 børn med en meget homogen børnegrupppe og kun enkelte børn med anden etnisk baggrund end dansk.

Godt at vide, inden I læser

De kommende sider stiller skarpt på tre temaer som dagtilbud, der har deltaget i satspuljeinitiativet, selv peger på som vigtige i det pædagogiske arbejde med demokrati i børnehøjde. De tre temaer er særligt henvendt til det pædagogiske personale.

Det handler om

- At arbejde med medbestemmelse
- At arbejde med børneperspektiv
- At inddrage forældre i demokratisk dannelse.

Afslutningsvis vil I blive præsenteret for fem råd, der kan styrke arbejdet med demokratisk dannelse i børnehøjde. De fem råd er særligt målrettet ledelsen.

God fornøjelse!

At arbejde med medbestemmelse

Børn oplever medbestemmelse, når det pædagogiske personale inddrager dem i hverdagsbeslutninger. Læs her, hvordan I som pædagogisk personale kan arbejde med medbestemmelse i børnehøjde.

De erfaringer, børn får ved at blive inddraget, er vigtige langt ud over barndommen, for det giver dem en oplevelse af at være en værdifuld person, som er værd at lytte til.

Børn oplever medbestemmelse, når de er med til at løse konkrete opgaver og kan tage del i hverdagsbeslutninger. Hvis børnene skal opleve, at de har indflydelse på deres eget liv, er jeres opgave som pædagogisk personale at give børnene mulighed for at få deres ideer i spil. Når I fx skal på tur, kan I give børnene information om, hvor turen går hen, og hvorfor I netop skal derhen. Derefter kan I give børnene mulighed for at planlægge dele af turen. At give børn medbestemmelse handler ikke om, at de skal bestemme alt. Derimod handler det om aktivt at involvere børnene og give dem medindflydelse i små bidder. På den måde får børnene erfaringer med demokratiske forhandlinger.

Desuden er det vigtigt, at I som pædagogisk personale er opmærksomme på, at børns muligheder for at træffe demokratiske valg bl.a. hviler på deres referencerammer.

Det vil sige, at børn træffer valg ud fra deres erfaringer. Fx kan I give børnene et valg om at komme på tur til biblioteket eller på museum, og børnenes valg vil være præget af, hvad de ved om et bibliotek, hvad de kan lave der og om de har gode erfaringer. Det er derfor væsentligt, når I arbejder med medbestemmelse i form af valg og afstemninger, at I er bevidste om, at alle børn har forskellige referencerammer at træffe beslutninger ud fra.

> *At de får flere valgmuligheder, det betyder noget. Hvis børnene selv har valgt at lege 'alle mine kyllinger kom hjem', bliver deres engagement også større.*
>
> Pædagog, dagtilbud

> *Børnene mente langt hen ad vejen, at de ikke bestemte noget. Derfor snakkede vi med dem om det og så kunne de godt se, at de selv bestemte, hvem de leger med og sådan. Så det med at give dem øje for, at de også bestemmer noget – det er vigtigt.*
>
> Pædagog, dagtilbud

EKSEMPLER FRA PRAKSIS

LØBENDE SAMTALER GØR BØRNENE MERE NYSGERRIGE OG BEVIDSTE OM, HVAD DE EGENTLIG KAN BESTEMME

Hvad: Børn og voksne i en børnehave taler løbende om, hvordan børnene i børnehaven kan være med til at bestemme og træffe valg.

Hvorfor: Overordnet set skal det gøre børnene mere nysgerrige og bevidste om, hvad de selv kan bestemme i hverdagen. En pædagog oplevede, at nogle børn mente, at de bestemte alt derhjemme, men ikke bestemte noget i børnehaven. Når pædagogen spurgte ind til, om børnehaven bestemte, hvor børnene skulle lege, hvem de ville lege med og hvilket stykke frugt de ville spise til samling, blev børnene mere opmærksomme på, at de faktisk havde en større medbestemmelse, end de selv var klar over.

Hvordan: Børn og voksne taler løbende sammen, fx ved måltidet, samlingen eller på legepladsen. Pædagogerne stiller børnene spørgsmål, der styrker børnenes refleksion og bevidsthed om deres medbestemmelse. Det kan være spørgsmål om, hvad børnene laver med hvem, hvilket legetøj eller hvilken ting børnene leger med, og hvornår på dagen det sker.

VALG OG AFSTEMNING STYRKER BØRNENES OPLEVELSE AF AT VÆRE EN DEL AF ET FÆLLESSKAB, HVOR DERES MENING TÆLLER

Hvad: En børnehave beslutter, at de yngste skal træffe en beslutning minimum hver 14. dag, de mellemste børn minimum hver uge og de ældste børn hver dag.

Hvorfor: Det pædagogiske personale oplever, at børnene i høj grad påvirkede hinandens holdninger. Derfor ønsker personalet at styrke børnenes selvstændighed gennem valg og afstemning i hverdagen. Børnene får lov til at øve sig og udvikler dermed mod til at træffe egne beslutninger.

Hvordan: Børnene bliver fx præsenteret for fire billeder af fire forskellige legepladser. De voksne snakker med børnene i mindre grupper om, at de skal vælge det sted, de helst vil hen. Det billede, flest børn peger på, bliver stedet, de tager til. Børnene får på den måde både medbestemmelse og oplevelser med det demokratiske flertalsvalg. Det har medført mange gode samtaler med børnene om, hvorvidt flertallet eller fåtallet skal bestemme. Desuden vælger børnene i større omfang ud fra egen interesse og lyst, fremfor at de blive påvirket af deres venner.

EJERSKAB OVER EGEN MADPAKKE STYRKER BØRNENES MULIGHED FOR AT DELTAGE I FÆLLESSKABET OMKRING MÅLTIDET

Hvad: En børnehave lader børnene selv bestemme over deres madpakke, og hvilken rækkefølge de spiser maden under frokosten.

Hvorfor: Det pædagogiske personale oplevede, at frokosten primært blev brugt på at korrigere børnenes spisevaner. Frokosten var blevet en voksenstyret aktivitet, hvor fokus var på at få børnene til at spise deres madpakke. Børnenes mulighed for deltagelse og indflydelse var derfor begrænset.

Hvordan: På et forældremøde fortæller børnehaven, at de ikke længere vil blande sig i, i hvilken rækkefølge børnene spiser deres mad. Børnene får i stedet ejerskab over deres egen madpakke, hvor de kan vælge, hvad de vil spise først. Børnenes indflydelse på selve maden har styrket måltidet som et socialt samlingspunkt og har skabt plads til samtaler, hvor børnene øver sig i at lytte og stille spørgsmål til hinanden.

TRE RÅD TIL JER SOM PÆDAGOGISK PERSONALE OM AT ARBEJDE MED MEDBESTEMMELSE

Lad børnene stille spørgsmål

Lad børnene stille spørgsmålene – både til aktiviteten og til hinanden. Det kan fx være i den dialogiske højtlæsning, til samling eller når I er på tur. Når det er børnenes valg og interesser, der styrer en samtale eller en aktivitet, fører det ofte til anderledes spørgsmål og perspektiver, end hvis det er styret af en voksen. Det er vigtigt at skabe et rum, hvor børnene oplever, at I bygger videre på deres indspil.

Lad børnene indgå i hverdagsforhandlinger

Jeres daglige rutiner og aktiviteter i dagtilbuddet giver også børnene vigtige erfaringer med demokrati og forhandling. Det kan fx være i forbindelse med spisesituationer, samlinger eller valg af udflugter.

Sørg for, at alle børn bliver hørt

Børn er forskellige indvider med forskellige perspektiver. Derfor er det vigtigt, at I som pædagogisk personale skaber plads til og rum for, at alle børnene får en stemme i deres hverdagsliv.

At arbejde med børneperspektiver

Ved at lytte ekstra godt til børnene, kan I få et helt nyt blik på jeres pædagogiske praksis og arbejdet med demokratisk dannelse. Det handler om at være nysgerrige og give børnene mulighed for at udtrykke sig. Læs her, hvordan I som pædagogisk personale kan arbejde med børneperspektiver i relation til demokratisk dannelse.

Børn har et unikt indblik i, hvad det vil sige at gå i dagtilbud. De ved, hvad man kan lege i sandkassen, hvornår det er sjovt at prøve noget nyt til samling og hvem der er god til at holde i hånden på tur. De kender dagens og ugens rutiner og ved, hvad man må og ikke må forskellige steder i dagtilbuddet og på forskellige tidspunkter. Børnene ved bedre end nogen, hvordan det pædagogiske arbejde virker i praksis. De er derfor et oplagt sted at søge ny viden om, hvordan I kan styrke jeres arbejde med demokratisk dannelse.

Som pædagogisk personale kan I invitere børnene til at fortælle, hvad de oplever og tænker i forskellige hverdagssituationer. For de yngste børn, der ikke har udviklet et sprog endnu, kan I foretage observationer. Det kan fx være, at I observerer deres interaktioner med jævnaldrende børn eller ældre børn, observerer deres lege eller interaktioner med en voksen. Det kan I bruge som et billede på, hvad jeres arbejde betyder for børnene, og på den måde finde ud af, hvordan I kan skabe et mere demokratisk børnefællesskab. Ved at være nysgerrige og undersøgende, kan I blive klogere på, om børnene også oplever at blive hørt og set. Hvor medbestemmelse handler om, at I giver børnene flere muligheder for at træffe valg, handler børneperspektiver om, at I åbner op for en ny og vigtig vinkel på det pædagogiske arbejde.

Arbejdet med børneperspektiver kræver, at I som pædagogisk personale har mod til at stille jeres pædagogik til skue, lytte til hvad børnene siger, observerer hvad de gør og er villige til at bringe børnenes oplevelser i spil i tilrettelæggelsen af læringsmiljøet. Ellers risikerer I, at involveringen af børnene virker modsat – at de får en oplevelse af, at deres perspektiver ikke bliver taget seriøst. Foruden at blive klogere på jeres egen praksis er formålet med at anvende børneperspektiver at styrke børnenes evne til at udtrykke sig og begå sig i fællesskaber.

> *Noget af det vigtigste er, at alle børn bliver hørt og accepteret i en gruppe. Det er det vigtigste for mig, at de hver dag bliver hørt og set, og det arbejder jeg på. (...) Jeg er blevet mere bevidst om, hvor vigtigt det er, at alle kommer til at sige noget og bliver set.*
>
> Pædagog, dagtilbud

> *Der er nogle børn, der fylder mere, så det der med at kunne fokusere på Asger, hvad Asger kan og få ham til at gro, selvom det tager mere tid. Det giver alle børn en deltagelseskanal til fællesskabet.*
>
> Leder, dagtilbud

EKSEMPLER FRA PRAKSIS

INTERVIEWS MED BØRNENE GØR DET PÆDAGOGISKE PERSONALE KLOGERE PÅ DERES ARBEJDE MED DEMOKRATISK DANNELSE

Hvad: Et dagtilbud arbejder gennem interviews med at tydeliggøre børnenes perspektiver på demokratisk dannelse.

Hvorfor: Interviewene har flere formål. For det første skal de sikre, at alle børn bliver set og hørt i det pædagogiske arbejde med demokratisk dannelse. For det andet skal interviewene give personalet viden om deres eget arbejde med demokratisk dannelse. Det handler om at få børnenes perspektiver på, hvad der virker godt og mindre godt i den pædagogiske praksis.

Hvordan: Personalet interviewer en gruppe af børn om, hvad de kan fortælle om demokratisk dannelse. Det pædagogiske personale justerer på baggrund af interviewene deres praksis, da børnenes perspektiver giver personalet nogle nye indsigter i deres praksis. Nogle uger senere gentages interviewet med samme spørgeguide med en anden gruppe af børn. Interviewene foregår i rolige omgivelser, hvor børnene kan snakke uforstyrret. Det pædagogiske personale oplever, at børnene i højere grad kan sætte ord på demokratisk dannelse end under de første interviews. Samtidig giver børnene det pædagogiske personale indsigter og perspektiver på deres praksis, som de ikke selv har overvejet.

Arbejd med børneperspektiver

Der er mange metoder til at få børnenes perspektiver på hverdagen. Her er tre forslag:

1.
Lad børnene vise rundt i dagtilbud og fortælle om de steder, der er mest betydningsfulde for børnene. Spørg ind til deres oplevelser undervejs, fx hvad de laver med hvem, hvor på legepladsen de kan lide at lege og hvad de laver på legepladsen.

2.
Leg de situationer, der er fokus på, fx måltidet. Her er det vigtigt at lade børnene styre rollelegen og spørg undervejs ind til deres initiativer.

3.
Invitér børnene til at tegne, male eller lignende. Lad børnene vælge mellem forskellige materialer, fx farver, pap eller silkeclay. Børnene kan udtrykke, hvor de kan lide at være, hvad de kan lide at lave og hvor det er godt at lege med hvad og med hvem.

BØRNENES TALETID UNDER FROKOSTEN GØR DET PÆDAGOGISKE PERSONALE OPMÆRKSOMME PÅ, HVEM DER SKAL HJÆLPES TIL AT BLIVE SET OG HØRT

Hvad: Et dagtilbud arbejder med børneperspektiver, hvor de har målt, hvor meget taletid hvert enkelt barn har under måltidssituationer.

Hvorfor: Hensigten er at blive klogere på, hvilke børn der kommer til orde i hverdagen, og hvilke børn personalet skal være ekstra opmærksomme på at give plads i hverdagen. Det skal sikre, at alle børn får en oplevelse af at blive hørt og set.

Hvordan: Gennem en uge tager personalet tid på, hvor meget taletid, hvert enkelt barn får under frokosten. Det gør personalet opmærksomme på, at der er børn, der altid siger meget lidt eller slet ingenting i løbet af frokosten. På baggrund af den nye viden planlægger personalet initiativer, der skal hjælpe de børn, der har behov for det til at komme til orde. Det sikrer, at alle børn i højere grad bliver lyttet til og anerkendt i hverdagen.

TRE RÅD TIL JER SOM PÆDAGOGISK PERSONALE OM AT ARBEJDE MED BØRNEPERSPEKTIVER

Vær nysgerrig på barnets oplevelse

Det er vigtigt at forstå børnenes udtryk i den kontekst, børnene er i – tid, sted, ting, mennesker og aktiviteten har betydning for det, barnet udtrykker.

Skab plads til fordybelse

Skab plads til, at det pædagogiske personale fordyber sig med et eller flere børn, så vedkommende ikke samtidig skal tage sig af andre ting. Ved at involvere hele huset bliver det et fælles projekt, hvor alle er med på, at der fra tid til anden vil være nogle, der fordyber sig med enkelte børn.

Brug hinanden

At omsætte børnenes udsagn til den pædagogiske praksis er både svært og spændende. Her kan det også være en hjælp at bruge hinanden til i fællesskab at reflektere over det, I har oplevet på fx personalemøder eller pædagogiske dage.

At inddrage forældre i demokratisk dannelse

Forældresamarbejdet er afgørende for børnenes udvikling, trivsel og dannelse. Samarbejdet med forældrene er derfor også vigtigt for, at der skabes sammenhæng mellem hjem og dagtilbud i arbejdet med demokratisk dannelse. Læs her, hvordan I som pædagogisk personale kan inddrage forældrene i arbejdet med demokratisk dannelse.

Et godt samarbejde mellem forældre og pædagogisk personale er en af de vigtigste faktorer for, at børnene oplever deres tid i vuggestuen, dagplejen eller børnehaven som positiv og tryg. Det gode samarbejde skaber sammenhæng i barnets liv på tværs af hjem og dagtilbud. Det øger både det pædagogiske personales og forældrenes indsigt i barnets liv og skærper opmærksomheden på barnets perspektiver. Forældresamarbejdet er afgørende for barnets trivsel og læring. Samarbejdet med forældrene står derfor også centralt i den styrkede pædagogiske læreplan.

Inddragelse af forældrene i arbejdet med demokratisk dannelse handler om, at det pædagogiske personale og forældrene skal være aktive medspillere, der gennem dialog får forståelse for hinandens perspektiver. Forældre er forskellige individer med forskellige perspektiver, erfaringer og præferencer. Det kan også have indflydelse på deres forventninger til dagtilbud, fx hvorvidt barnet skal have ble på eller hvor meget medbestemmelse barnet har over påklædningen ved udendørsaktiviteter i dagtilbuddet. Det handler om, at forældrene får mulighed for at bidrage til en fælles problemløsning. Samtidig får I som pædagogisk personale mulighed for at forventningsafstemme med forældrene i forhold til samarbejdet om barnets udvikling, trivsel og dannelse.

> *Når man ikke kender til det, fx en anden kultur, så danner man nogle billeder uden at være nysgerrig på, hvorfor de gør, som de gør. Hvis alle skal blive set og høres for den, de er, så skal vi være meget bevidste om det.*
>
> Pædagog, dagtilbud

> *Jeg synes helt klart, at jeg skal arbejde med forforståelse i forhold til, hvordan man møder forældre. Det har været et godt wake-up call.*
>
> Pædagog, dagtilbud

EKSEMPLER FRA PRAKSIS

FÆLLES PROBLEMLØSNING SKABER STØRRE FORSTÅELSE MELLEM FORÆLDRE OG DET PÆDAGOGISKE PERSONALE

Hvad: En børnehave ændrer deres praksis for forældremøder og taler med forældrene om forskellige pædagogiske problemstillinger fra hverdagen.

Hvorfor: Det pædagogiske personale oplever, at forældrene ikke rigtig deltog til forældremøderne. De vil gerne aktivere dem mere ved dels at give forældrene en større forståelse for, hvad der sker i børnehaven, dels at skabe en større forståelse mellem forældrene og det pædagogiske personale samt give et billede af børnehavens børnesyn. Det skaber større samhørighed mellem forældre og det pædagogiske personale samt et bedre indblik i hinandens perspektiver. Samtidig styrker det dialogen mellem parterne til gavn for børnenes trivsel og udvikling.

Hvordan: Forældrene bliver præsenteret for udsagn, problemstillinger og legesituationer, der har afsæt i hverdagen i dagtilbuddet. Herefter skal forældrene fortælle, hvordan de selv ville reagere, eller hvordan de synes, personalet skal reagere. Derefter fortæller det pædagogiske personale, hvordan de ville håndtere situationen og hvorfor.

OPMÆRKSOMHED PÅ EGNE FORFORSTÅELSER SKABER BEDRE FORÆLDRERELATIONER OG SAMARBEJDE

Hvad: En børnehave arbejder med opmærksomhed på egne forforståelser, særligt i relationen til forældre.

Hvorfor: Det pædagogiske personale oplevede, at til trods for en intention om at møde alle forældre lige, var de i tvivl om, hvorvidt det altid lykkedes. De vil gerne blive klogere på, hvilke forforståelser de ubevidst tager med ind i kommunikationen med forældre, og hvilken betydning det har.

Hvordan: Det pædagogiske personale interviewer hinanden om deres seneste udfordringer med forældre og er forpligtiget til at stille kritiske og nysgerrige spørgsmål om, hvad der ligger til grund for måden, kollegaen vælger at håndtere situationen på. En pædagog opdager fx, at vedkommendes fokus på, at et forældrepar burde hjælpe deres barn med at smide bleen, stammer fra et stærkt fokus på det fra egen børnehavetid. Hun bliver opmærksom på, at forældrene ikke nødvendigvis har samme forforståelse af, at bleen bør smides ved børnehavestart, og at de derfor oplever det som en unødvendig formaning. Ved i stedet at være åben og spørge ind til forældrenes syn på det at smide bleen, oplever pædagogen, at både samarbejdet med og relationen til forældrene bliver forbedret til gavn for barnets trivsel og læring.

TRE RÅD TIL JER SOM PÆDAGOGISK PERSONALE OM AT INDDRAGE FORÆLDRENE I ARBEJDET MED DEMOKRATISK DANNELSE

Afstem forventninger og giv plads til hinandens perspektiver

Det er vigtigt, at I sammen med forældrene tydeligt afstemmer jeres forventninger til hinanden. Det handler om at skabe et fælles grundlag at samarbejde ud fra – på tværs af institution og hjem, så både I og forældrene er bevidste om jeres roller og ansvar.

Brug forældremøder til at skabe dialog

Det er en god ide at bruge forældremøderne til at aktivere forældrene og få indsigt i forældrenes perspektiver på demokrati og medborgerskab. Det er oplagt at præsentere dem for forskellige initiativer med demokratisk dannelse og få indsigt i deres forståelser.

Giv forældre indsigt i det pædagogiske arbejde

Det er også vigtigt, at forældrene får indblik i jeres pædagogiske arbejde, og hvorfor I gør, som I gør. Fx kan I synliggøre jeres arbejde ved at opsætte fotos, plancher eller opslag på en opslagstavle. Når forældrene kigger på tavlen, kan I snakke med forældrene om dette. Det kan også være til forældremøder, hvor I sammen taler om forskellige situationer med børnene, og hvordan de skal håndteres. Det sikrer en god sammenhæng mellem jeres arbejde med demokratisk dannelse og hjemmet.

Fem råd til lederen, der kan styrke arbejdet med demokratisk dannelse i dagtilbud

Dagtilbud, som har deltaget i satspuljeinitiativet, peger overordnet set på fem råd, du som leder skal have fokus på, når arbejdet med demokratisk dannelse skal kvalificeres.

Samarbejdet mellem det pædagogiske personale er afgørende for at skabe en stærk ramme for jeres arbejde med demokratisk dannelse.

Når arbejdet skal igangsættes, er det derfor vigtigt, at du som leder inddrager det pædagogisk personale, både inden arbejdet påbegyndes, men også løbende gennem arbejdet. Det er afgørende for at nå frem til en fælles forståelse af, hvad der er vigtigt i dagligdagen, hvilke udfordringer det pædagogiske personale oplever og hvilke temaer der motiverer dem i arbejdet med demokratisk dannelse. Denne involverende og anerkendende tilgang sikrer ejerskab og engagement blandt det pædagogisk personale. Her er fem råd, der kan styrke jeres arbejde med demokratisk dannelse.

> *For at få medarbejderne med, er det vigtigt, de kan sætte deres egne mål, så får man en bedre ramme for det kommende arbejde med demokrati og medborgerskab.*
>
> Leder, dagtilbud

> *Vi får rigtig meget støtte af ledelsen og lykkes med at få realiseret det, vi gerne vil. Det passer ind i den pædagogiske læreplan, så det skal vi bare arbejde videre med i stedet for at glemme det.*
>
> Pædagog, dagtilbud

Italesæt sammenhængen til hverdagen

Det er afgørende, at du som leder fortæller om og synliggør vigtigheden af arbejdet med demokratisk dannelse. I dagtilbud oplever både ledere og pædagogisk personale, at arbejdet i høj grad er overlappende med inkluderende læringsmiljøer, god pædagogisk praksis og formål i daginstitutionslov samt læreplan. Særligt arbejdet med børneperspektiver og medbestemmelse ligger i naturlig forlængelse af den styrkede pædagogiske læreplans fokus på dannelse og børneperspektivet. Det er også vigtigt, at du som leder hjælper med at oversætte forandringer og eventuelle nye tiltag, der kommer udefra, så de giver mening i hverdagen.

Afklar roller og ansvar

Stærk opbakning og engagement fra dig som leder er en forudsætning for arbejdet med demokratisk dannelse. Det handler om, at du sikrer dig, at det pædagogiske personale ved, hvad deres rolle er i arbejdet, og hvad de kan forvente af dig. Derfor peger flere ledere og pædagogisk personale på, at du som leder skal kommunikere tydeligt og ofte om vigtigheden af arbejdet, så alle ved, hvad de skal og hvorfor. Det er desuden vigtigt, at du som leder prioriterer at deltage løbende i personalemøder og pædagogiske dage.

Lad det pædagogiske personale omsætte arbejdet, så det passer til deres praksis

Det øger det pædagogiske personales motivation og engagement, når du som leder involverer det pædagogiske personale i omsætningen af arbejdet med demokratisk dannelse til deres pædagogiske praksis. Flere af de medvirkende dagtilbud fortæller, at det pædagogiske personale har haft indflydelse på, hvordan arbejdet skulle udmøntes i deres institution og hverdag. Det sikrer gensidigt ansvar, motivation og ejerskab for arbejdet. Det kan du som leder bl.a. gøre ved at lade det pædagogiske personale sætte konkrete mål for deres arbejde med demokratisk dannelse, som hænger sammen med jeres hverdag.

Prøv det af! Og observér sammen, hvad der sker

Det øger det pædagogiske personales motivation, når der gives rum til at tænke kreativt og afprøve nye metoder. Det pædagogiske personale giver udtryk for, at de har stor glæde af, når du som leder skaber rum og tid til at arbejde med evaluerende pædagogisk praksis i forhold til nye måder at inddrage børns perspektiver, forældresamarbejde og medbestemmelse ind i hverdagen. Ved at kaste sig ud i nye tilgange og sammen observere, hvilke forandringer det skaber, opdager det pædagogiske personale nye sider af både børnene, sig selv og hinanden. Det styrker deres engagement og lyst til at arbejde med demokratisk dannelse – også selvom ikke alle afprøvede metoder nødvendigvis skaber den forandring, de ønsker.

Vær facilitator for det pædagogiske personales sparring

Nysgerrighed og åbenhed overfor hinandens måder at gå til børn og forældre på medfører nye indsigter og perspektiver på egen praksis. Flere fortæller, at løbende feedback mellem det pædagogiske personale giver brugbar læring og omsætning af arbejdet med demokratisk dannelse til den pædagogiske praksis for den enkelte. Desuden forklarer flere medvirkende, at den løbende kollegiale sparring og feedback også giver nye indsigter i forhold til den pædagogiske praksis og børnegruppen.

Hvis I vil vide mere om demokratisk dannelse

Ønsker I at få mere viden eller inspiration om arbejdet med demokratisk dannelse, kan I finde det i følgende materialer:

- **Demokrati og medbestemmelse i børnehøjde**
  Vidensnotat, der præsenterer nyeste viden om demokrati og medborgerskab, herunder arbejdet med kritisk tænkning, dialog om kontroversielle emner og børns medbestemmelse og forståelse for demokrati.
- **Boost demokratiet i børnehøjde**
  Oversigtsartikel, der præsenterer et udpluk af eksisterende gode materialer på området.
- **Demokrati i børnehøjde**
  En redskabspakke til faglig selvrefleksion og praksisudvikling i hverdagen.
- **Inspirationsmateriale til dagtilbud**
  Praksisnær materialepakke med inspiration til aktiviteter, der understøtter børn og forældres deltagelsesmuligheder i demokratiske fællesskaber samt inddragelse af børne- og forældreperspektiver i den pædagogiske praksis.
- **Demokratisk forældresamarbejde**
  Materiale med faglige artikler og praksisnære aktiviteter, der inspirerer til, hvordan I som pædagogisk personale i dagtilbud kan tilrettelægge samarbejdet med forældrene, så det styrker hverdagsdemokratiet og medvirker til børnenes demokratiske læring, udvikling og dannelse.
- **Hvordan taler man nemt om det svære? Redskaber til dialog i dagtilbud**
  Materiale med praksisnære øvelser, der understøtter det pædagogiske personale i dagtilbud i at håndtere kontroversielle og følsomme emner i det daglige samspil med børn og forældre.

Alle materialer kan hentes på **www.emu.dk.**

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Udover inspirationskataloget til dagtilbud er der også udgivet et inspirationskatalog til ledelse, lærere og pædagogisk personale i grundskoler og fritidstilbud samt et inspirationskatalog til ledelse og undervisere på ungdomsuddannelser. Der er også udarbejdet en evaluering af det samlede satspuljeinitiativ om forebyggelse af radikalisering og social kontrol.

Du kan læse mere om de forskellige publikationer på **www.emu.dk.**